

HILVERSUMS HISTORIE

Over een zandheer en een suisse (1)

Of hoe de samenleving van 1892 reageerde op een wonderbaarlijke redding
door Fred Repko

Dit keer in deze rubriek een bijdrage van Drs. Fred Repko. Een artikel dat gebaseerd is op doorvertelde geschiedenis, geraadpleegde archieven en historische dagbladen en tijdschriften. Een legpuzzel, volgens de schrijver, die daarbij aantekent groot plezier aan zijn speurtocht te hebben beleefd.

Fred Repko (1929) is geboren en getogen Hilversummer. Hij studeerde sociologie aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Gedurende vele jaren was hij directeur van het Instituut voor de Rijkere Jeugd te Rotterdam, een instelling voor sociaal (ped)agogisch werk in oude stadswijken. Daarna was hij geruime tijd directeur van de gemeentelijke dienst Sport, Recreatie en Jeugdzaaken te Hilversum. Hij was en is lid van verschillende besturen en redacties, waaronder bestuurslid van AP Sedert 1990 is hij met de VUT gegaan, waardoor hij zich meer kon wijden aan zijn vele hobby's zoals zijn interesse voor de Hilversumse historie.

Het hiervolgende onderwerp bood zoveel stof, dat de redactie moest besluiten het artikel in twee delen te publiceren.

Inleiding

In De Gooi en Eemlander van zaterdag 8 oktober 1892 kon men het volgende lezen:

Hilversum. Onder het afdrukken vernemen wij, dat op den Trompenberg bij den arbeid aan eene pomp, een werkmán, Evert van Tilburg genaamd, onder eene aardstorting is bedolven. Men werkt met alle kracht om hem te redden, doch de hoop is gering.

Het Algemeen Handelsblad van zondag 9 oktober 1892 – ook toen al een kwaliteitskrant – wist het nog sterker te melden:

Bij de boerderij van Van Wingen op „De Trompenberg” te Hilversum is heden een put, die men ging uitdiepen, ingestort en daarbij de werkmán Antoon Tilburgs bedolven. De ongelukkige zat 50 voet diep en werd levenloos te voorschijn gebracht.

Bericht in het Algemeen Handelsblad van 9 oktober 1892.

Met deze, wegens de haast enigszins verminkte, berichten begon de geschiedenis van een ongeluk, dat plaatselijk en landelijk grote beroering wekte, dat voorpaginanieuws was en waarvan het verhaal – overgeleverd door hun ouders – nog bij vele thans levende oudere Hilversumers in hoofdlijnen bekend is.

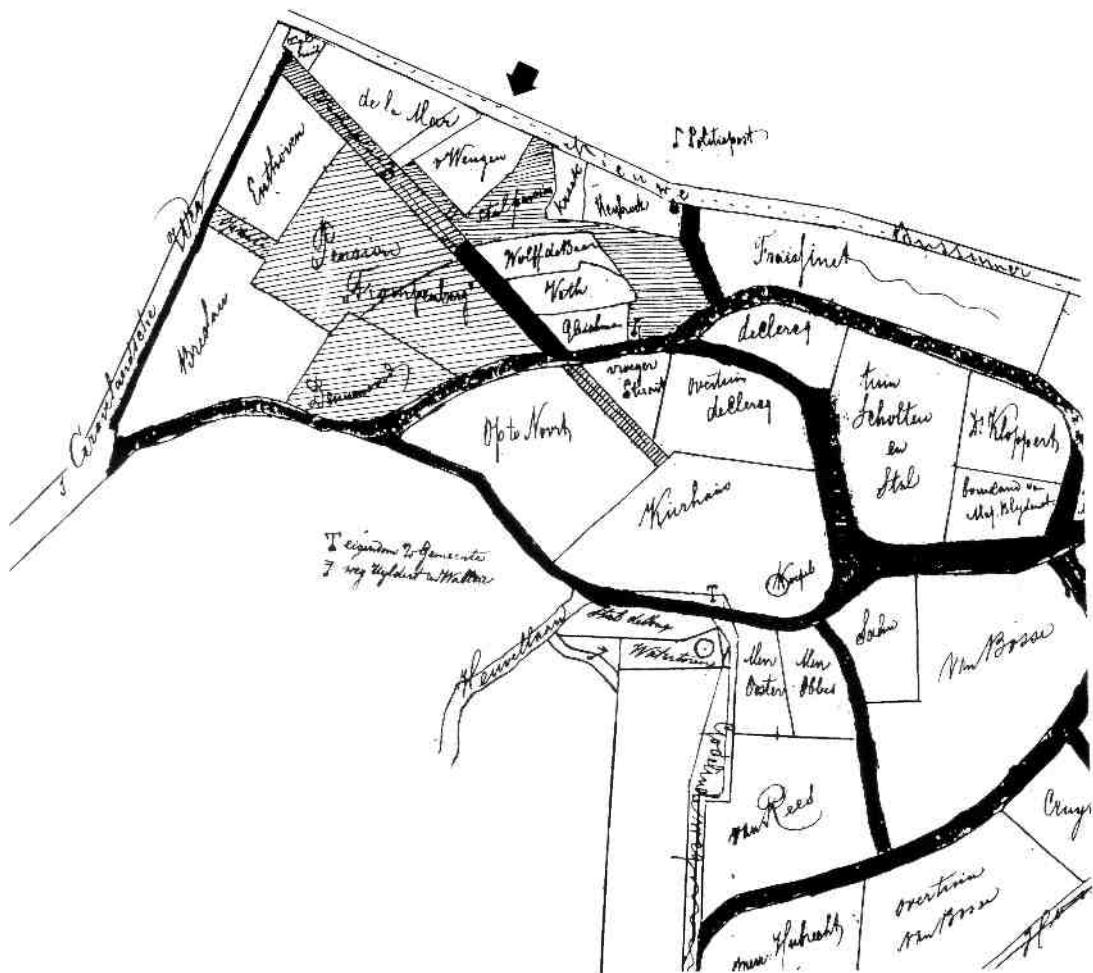
De aandacht voor dit ongeval vertelt ons iets over de wijze waarop een samenleving honderd jaar geleden op ongevallen reageerde. Het brengt ons op micro-niveau tevens in aanraking met de individuele leefwereld van de toenmalige werklieden. Maar ook het verhaal als zodanig is spannend.

De watervoorziening in Hilversum

De verplichting tot aanleg van welpompen was geregeld in de Algemene Politie Verordening van 1859. Artikel 6 daarvan luidt met een goed germanisme:

Bij het daarstellen van elk nieuw woonhuis zal eene welpomp worden aangelegd, die steeds door de eigenaar van het perceel zoodanig zal worden onderhouden, dat dezelve genoegzaam water oplevert.

Voor het aanbrengen van de pomp werd een put gegraven, die gestut werd door middel van kuipen, gemaakt van losse, in elkaar sluitende duigen, samen te dringen met houten of ijeren

Dit fragment van het Kadastrale plan uit 1890 geeft een duidelijk inzicht in de ligging van het terrein waar het ongeluk bij W. van Wengen plaats vond. De bovenste weg is de Bussummergrintweg, de schuin daaronder lopende weg de Tromplaan. (bron: Streekarchief voor het Gooi en de Vechtstreek te Hilversum).

banden. Ondanks het feit dat in 1886 begonnen werd met de aanleg van het Hilversumse waterleidingnet, terwijl in 1893 op een steenworp afstand van de plek van het ongeval de watertoren werd gebouwd, bleef men tot na de Tweede Wereldoorlog welputten aanleggen. Financiële overwegingen speelden daarbij een belangrijke rol. In 1892 bevonden zich ongeveer 200 welputten in Hilversum en nog steeds kan men deze vinden o.a. ook op Trompenberg, dicht bij de plaats van het ongeval.

Wegens de grote risico's bij het graven van

putten werd als veiligheidsmaatregel bij het werken een touw met een gordel om het lichaam gedaan. Boven de put werd een lier of windas geplaatst. Het touw werd hieraan bevestigd waardoor de delvers zich in de diepte konden neerlaten. Aan de lier kon tevens het uitgegraven zand omhoog gehesen worden.

Het ongeluk op de Trompenberg

De beschrijving van het ongeluk in de toenmalige plaatselijke en landelijke publicaties geeft zoveel inzicht in de geest van die tijd, dat – naast

enkele feitelijke verduidelijkingen – gebruik wordt gemaakt van letterlijke citaten uit die publikaties. Vooral de beschrijving in De Gooi en Eemlander van 15 oktober 1892 door J.F. Hintzen munt uit door beeldend taalgebruik, evenwichtig oordeel en exactheid. Maar ook citaten uit andere publicaties worden aangehaald. Onder de verschillende krantenkoppen “Levend begraven”, “Ontzettend ongeluk te Hilversum” en neutraler: “Het bekende ongeval te Hilversum” en “Het ongeval op den Trompenberg” volgt het verhaal.

De gebroeders H. en J. Nieuwenhuijsen, aannemers te Hilversum hadden de leiding bij het graven van een welput voor de boerderij van Willem van Wengen aan de Bussummergrintweg 6. De achterzijde van de boerderij was gelegen aan de Tromplaan. Aan deze laan lag aan de overzijde het pension “Trompenburg” (in 1904 geheel verbouwd tot Palace-hotel). Zie voor de situering het fragment van de kadastrale plan uit 1898.

Op zaterdagmorgen daalde de timmerman Antonius Tilburgs, die in dienst was van de gebr. Nieuwenhuijsen tot ongeveer 40 voet (=ongeveer 12 meter, sommige berichten spreken over 45 en zelfs over 50 voet) toen plotseling door de persing van losschietend zand de kuipen tot duigen ineengedrukt werden en de ongelukkige arbeider onder den nederploffenden aardhoop levend werd bedolven. (...)

Een algemeene ontzetting maakte zich van zijn makkers meester bij dit noodlottig ongeval. Van links en rechts kwamen verschrikte burenen en voorbijgangers toesnellen en weldra was de tijding van het gebeurde door het gansche dorp verspreid. (...)

Niemand twijfelde er aan dat de 36-jarige Antonius Tilburgs, een gehuwd man en vader van vier jonge kinderen, als lijk opgehaald zou worden. Tilburgs zelf echter had het bovenlijf vrij en kon hoofd en armen vrij bewegen. Zijn eerste werk was te rukken aan het touw en zich heescht te schreeuwen, waarop echter geen reactie kwam. Hij hoorde een vrouwenstem roepen: laat Boeschoten (stalhouter op De Trompenberg) een vigilante inspannen om den baas te halen.

Ongeveer 40 te hulp gesnelde werklieden trachtten via een loopgraaf de ongelukkige te bereiken, maar dit bleek hoogst gevaarlijk we-

gens dreiging van instorting van de boerderij. Nieuwenhuijsen riep de hulp in van de “bouwmeesters” De Groot en Heemskerk en van de gemeente-gemeentearchitect P. Andriessen. Men besloot een nieuwe put te graven om de oude heen, natuurlijk met een ruimer straal.

Intussen zaten de werklieden niet meer stil. Nieuwe kuipen werden aangebracht en zo snel als met den eisch den voorzichtigheid overeen te brengen viel, begon men de aarde opnieuw uit te graaven. Menige traan biggelde langs de wangen der deelnemenden omstanders, als zij, het reddingswerk aanstarende, dachten aan den man, die in de diepte waarschijnlijk door het gewicht van de zandmassa was verpletterd. (...)

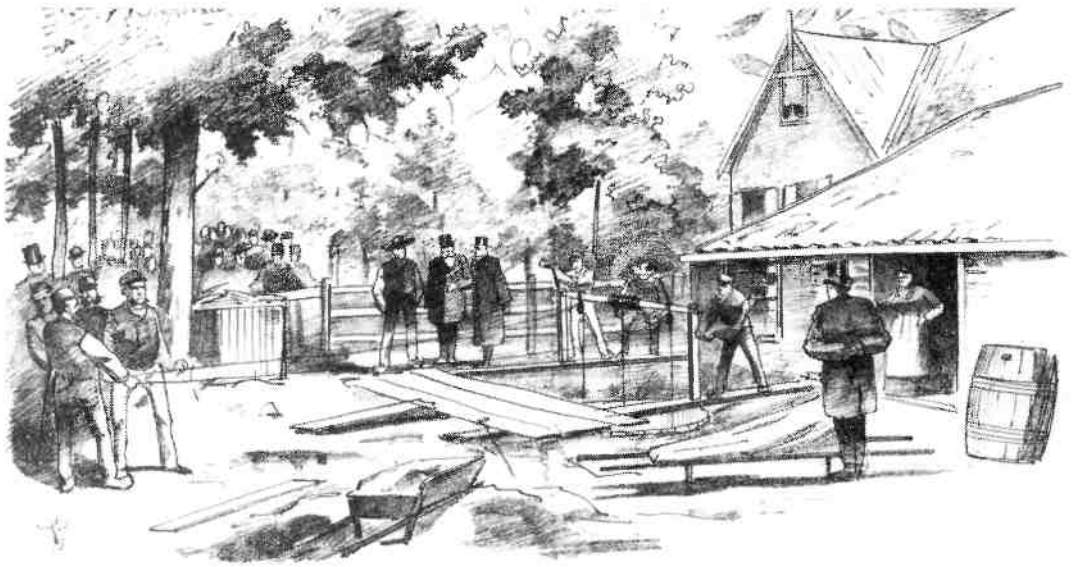
Men groef en groef en poosde niet, heel den langen dag. Men stak, toen de avond viel, lanstaarns op, die aan staken rondom den put werden gehangen en waarvan het rosse schijnsel het erf verlichtte, dat eensklaps in een somber kerkhof scheen herschape, waar doodgravers ten aanschouwe eenen bedroefde schone hun treurigen arbeid verrichtten. (...)

Zo zwoegden de lieden door, doch zonder hoop op een gelukkigen uitslag, tot eindelijk te drie uren in den morgen van den volgenden dag onder in de put eenig teeken van leven werd vernomen. Een blij gejuich steeg op uit de menigte, toen dit door de arbeiders werd medegedeeld. De redding was dus mogelijk en was misschien nabij. Helaas! Eensklaps begint de grond opnieuw te verschuiven, en andermaal wordt de put met een zware zandmassa gevuld. (...) Tilburgs liet zich na deze instorting niet weder horen. (...)

Had de wetenschap dat de ongelukkige nog leefde den wakkeren mannen met moed beziel, thans verkeerde men in pijnlijke vreeze, dat alles te vergeefs zou zijn en een diepe teleurstelling teekende het gelaat van allen – en er waren velen – die bij het reddingswerk tegenwoordig waren. (...)

Een hartverscheurende gil doorsnijdt de diepe stilte; de vrouw van het slachtoffer zinkt in onmacht neder aan den rand van het graf. (...)

Omdat de verraderlijke zandgrond niet te ver vrouwen was durfden de werklieden zich niet meer aan het doodsgevaar bloot te stellen. Ook zij hebben vrouw en kinderen, voor wie zij behooren te zorgen. Moest de ongelukkige, die

Het ongeval bij de boerderij van Willem van Wengen in het Geillustreerd Politie Nieuws van 16 oktober 1892. De afbeelding van de boerderij komt overeen met een bouwtekening uit die tijd.

misschien nog gered kon worden, aan zijn droevig lot worden overgelaten, en den dood onder duizend angsten tegemoet gaan? Was het niet hartverscheurend? Wie beschrijft den zielenstrijd dier brave mannen, die, slingerende tusschen de hoop een menschenleven te kunnen redden en de vreeze, vrouw en kinderen tot weduwe en weezen te zullen maken, in dit hachelijk oogenblik weifelden? Zoo tranen hun in die hevige beroering des gemoeds het oog ontwelden, 't waren niet de getuigen van lafhartigheid, noch van gebrek aan zedelijken moed, maar de sprekendste bewijzen van gehechtheid aan den diep rampzaligen makker, wien te helpen hun een lust ware geweest, zoo niet het wel en wee der hunnen hun in dien bangen zielenstrijd te zwaar op het hart gewogen had.

Na één uur overleg werd besloten op dezelfde wijze de redding d.m.v. kuipen voort te zetten. De heer W. Heijbroek jr., mededirecteur van Pensioen "Trompenberg" en anderen loofden een premie voor de redding uit, die weldra aangroeide tot f.225.

Cornelis van Rheenen waagt zijn leven
En de man, die het waagstuk zou ondernemen werd gevonden! Het is Cornelis van Rheenen.

Hoeden af! lezers, voor den eenvoudigen werkmán, onder wiens ruige kleedij het warmste menschenhart klopt! Hoeden af! voor hem, die met ware doodsverachting in den gapenden afgrond nederdaalde en het reddingswerk hervatte. Hoeden af! voor de twee niet minder wakkere mannen, die den voorganger onmiddellijk volgden: met hem lijf en leven waagden; met hem de redding volbrachten! Gijs van Rheenen en Janus van Asveld; ook deze namen zullen aan dien van Cornelis van Rheenen verbonden blijven. Hun allen zij hier driewerf hulde gebracht! (...)

Dat middelerwijl het aantal belangstellenden buiten het afgesloten terrein in den loop van den morgen tot eenige honderden, ja duizenden was aangegroeid, behoeft niet te worden aangestipt. Trompenberg zag zwart van de menschen, die, de hevige regenvlagen trotseerende, tot diep in den nacht, ja den ganschen nacht den arbeid met zenuwachtige gejaagdheid en onder de meest tegenstrijdige gewaarwordingen gadesloegen. De vraag: "Zou hij nog leven?" ging van mond tot mond. De angst lag op allen wezen uitgedrukt: hoop en vreeze wisselden elkander in het hart der redders en den toeschouwers af. God alleen weet, wat in dien tusschentijd de ongelukkige leed, die op den bodem der put aan duizend dooden ten prooi, met

Het enige bekende portret van Cornelis van Rheenen als onderdeel van de tekening over het ongeval. De familienaam werd aanvankelijk in alle publicaties uit die tijd verkeerd gespeld.

dorst en honger worstelde. Wien breekt niet het hart bij de gedachte aan al den jammer, dien hij te doorstaan; aan de gruwzaamste pijnen, die hij te verduren had, en die hem – misschien tot zijn geluk – van tijd tot tijd zijn bewustzijn hebben doen verliezen? De gewaarwordingen van dezen op dat oogenblik reeds langer dan 24 uren levend begraven, welke pen vermag, zelfs bij benadering, ze te schetsen? (...)

De moed der dapperen bleef onbezweken! Ofschoon geen geluid van Tilburgs sedert 8 uur in den morgen was vernomen, de hoop hield hem staande. Van uur tot uur steeg de angst der toeschouwers. Twee uur! nog niets vernomen! Drie uur! daar verspreidde zich de mare dat Tilburgs leefde! Hij had weder gesproken. O, ware 't u allen gegeven die schittering te zien in de oogen der redders; dien blos van blijde hoop en verwachting; die aandacht, welke zich van hen meester maakte, toen ze hun makker, hun broeder in leven wisten, de tranen waren aan het dorste oog ontrold! Een kreet van vreugde steeg uit duizenden keelen op: de Trompenberg daverde van het gejuich en in zenuwachtige aan-

doening drukte men elkander de hand, als had de vader een zoon; de broeder een broeder; als hadden allen een vriend teruggevonden! Met bliksemsnelheid verspreidde de tijding zich naar het dorp: zij ging van mond tot mond; 't was of het geheele dorp herademde! (...)

Het was zoo: Tilburgs leefde. Hij hoorde en vernam, wat de redders spraken en gaf, door luid geklaag en gesteun zijn vurig verlangen naar verlossing uit zijn benarden toestand te kennen. Wij, die van nabij de klanken van den ongelukkige mochten opvangen, ons verwondert het niet, dat 't den moedigen Van Rheenen te benauwd werd: zijn hart was te voll! Luid snikkende, en zenuwachtig aangedaan, bevende als een riet kwam hij uit den put, om zijn geschokt gemoed eene wijle rust te gunnen. (...)

Nog de gansche lange nacht – voor Tilburgs eene eindeloze eeuwigheid! – moest verlopen, eer de uitgraving zoo verre gevorderd was, dat men Tilburgs kon zien, en hem eenig drinken kon doen toekomen. De spanning nam toe met het uur. Maar ook de gevaren! Op deze ontzettende diepte grijsde de dood vier menschen tegen: de ligging van Tilburgs was hoogst gevaarlijk. Ingeklemd tusschen de duigen der ineengedrongen onderste kuip, en tot het bovenlijf diep in het neergestorte zand vastgewoeld, eischte zijne vrijmaking, door wegruiming der duigen en ondergraving van het hem vastklemmende zand, de meeste voorzichtigheid. Eén misgreep kon alles doen mislukken. Maar de wakkere redders, hoe ook bemoeilijkt door het zuchten, bidden en kermen van den rampzalige, werkten door, zich vermannende en schijnbaar aan alle menschelijk gevoel het zwijgen opleggend. (...)

Vanaf het eerste oogenblik is één der drie Rooms-Katholieke geestelijken bijna onafgebroken aanwezig. De kapelaan Van den Oever: staande op de planken, die den put omgeven, beschenen door den rooden gloed der lantaarns, omringd door een zwijgende schone, spreekt zijn gebeden uit en smeekt hij redding af voor den ongelukkige. (...)

De redding

Met nieuwen moed werden de uitgravingen voortgezet, nu door Cornelis van Rheenen alleen, wijl de ruimte in den diepen put niet toeliet, de andere mannen naast hem voort te laten ar-

beiden. En toen volvoerde Van Rheenen zijn grootste heldenfeit: het moest er op of er onder! Hij stak zijn been onder het lichaam van Tilburgs door, wond om lichaam en voet kruislings het reddende touw, klemde Tilburgs aan zich vast, en ... daar klonk het bevel: halen! de krachten der vier mannen schoten te kort. De spanning steeg tot het uiterste. "Hulp aan de lier!" kreet men, en dadelijk vlogen twee personen, onder wie de Eerwaarde heer Van den Oever, toe. Met vereende krachten van zes mannen werd een geweldigen ruk – op gevaar af misschien, dat de beenen van den ongelukkige van het lichaam zouden worden gescheiden – beproefd en ... God lof! het was gelukt. De redder steeg met den geredde omhoog! Een duizendvoudig hoera! klonk door de lucht; uit velen oog welde een traan van innige dankbaarheid. (...)

In het hoogst gevaarlijke moment, waarop Tilburgs omhoog zou worden gewonden en de vrees niet ongegrond scheen, dat zijn lichaam, aan stukken gescheurd, ontzield te voorschijn zou komen, werd hem, ten vierde male, thans door de eerw. Kapelaan Van den Oever, de kerkelijke absolutie geschonken. Aangrijpend was deze verheven godsdienstige plechtigheid in die mate, dat velen het hoofd op het plechtig oogenblik ontblootten en knielend hun gebed vereenigden met den biddende geestelijke.

Enkele ogenblikken na de redding stortte de put weer in. Het was maandagmiddag 10 oktober 1892, kwart over vijf. Tilburgs werd per brancard naar pension "Trompenberg" gebracht, waar hij werd onderzocht door de artsen Godthelp, Eker en Sloet. Hij bleek zwak maar niet ernstig gewond. Na verblijf van twee dagen in het pension werd hij naar de R.K. Ziekenverpleging overgebracht.

De toestand van den ongelukkigen werkman, die zes en vijftig bange uren in een donker graf opgesloten was geweest, bleek buiten alle verwachting goed te zijn. (...)

Cornelis van Rheenen? Ja, de held kwam ongedeerd uit den gevaarlijke afgrond. Overmand door blijdschap ten eenen, inspanning ter anderen zijde – hij heeft bijna 30 uur aan één stuk doorgewerkt – was hij zoo aangedaan, dat hij een oogenblik dreigde zijn bewustzijn te verlie-

Antonius Tilburgs op ongeveer 40-jarige leeftijd, enkele jaren na het ongeval.

zen. Van alle kanten sprak men, opgewonden en vol geestdrift, den redder toe en drukte hem op hartelijkste wijze de hand. Van Rheenen was op dat oogenblik het voorwerp van aller vereering, van aller lof: de held heeft zich waardig gemaakt. De honderden gelukwensen, die hem toestroomden, mogen voor hem en voor zijn gezin in vervulling gaan! (...)

De naam van den edelen redder is op aller lippen. In stad en dorp, door het geheele land wordt de naam van Cornelis van Rheenen met diepen eerbied genoemd.

Wie is wie

Het ongeval heeft, zoals zal blijken nog een lange nawerking. Voordat hierop wordt ingegaan enige informatie over de hoofdrolspelers en de belangrijkste figuren daaromheen.

Cornelis van Rheenen (roepnaam Kees) is in 1853 geboren in Maartensdijk uit het huwelijk van de metselaar Jacobus van Rheenen en Willemijntje van Veldhuizen. Hij kwam uit een gezin met nog zeven broers. Vóór zijn 19^e jaar verloor hij zijn moeder. Samen met zijn vader, zijn stiefmoeder, een oudere broer en een aantal stief-

broers en zusters vestigde hij zich in 1874 (in hetzelfde jaar van de ingebruikneming van de spoorlijn) in Hilversum aan de Doelen (thans Oude Doelen). De toekomstperspectieven in het snel groeiende Hilversum waren veel groter dan in Maartensdijk. Ook Kees werd metselaar, een voor die tijd goed verdienend beroep. Spoedig na zijn komst naar Hilversum trouwde hij met Cornelia Wallenburg uit Nederhorst den Berg (1856-1914). Zij vestigden zich in de Hertenstraat (tussen Leeuwenstraat en Stationstraat, thans niet meer bestaand). Zij kregen zeven kinderen (vijf meisjes en twee jongens). Tijdens het ongeval waren nog zes kinderen in leven. De nakomelingen van twee van hen, Jacobus (1878-1950) en Cornelia (1888-1967) hebben mede de aanzet gegeven tot dit artikel.

Kees van Rheenen was trouw lid van de Chr. Gereformeerde kerk, wellicht heeft hij als metselaar nog meegewerkt aan de bouw van de eerste kerk aan de Zeedijk in 1906. Kees was een nogal ruig, bonkig type. Een "tarzan", zoals hij door de familie wordt getypeerd. Met zijn lange wilde baard, die hij op latere leeftijd droeg boezemde hij zijn kinderen groot ontzag in. Met zijn met trots gedragen medaille leek hij op een hellebaardier. Het enig bekende portret van hem, getekend ten tijde van het ongeval, is hierbij geplaatst (p.45). De foto, gemaakt ter gelegenheid van de redding, waarvan ongeveer 100 exemplaren in omloop waren, is nog niet boven water gekomen. Kees van Rheenen was niet afkerig van een borreltje wat hem de bijnaam "dolle Kees" bezorgde. Na de redding werd hij ook wel "de zandheer" genoemd.

Antonius Tilburgs (roepnaam Toon of Antoon) werd in 1856 geboren in Bergeijk (NB) als negende kind uit een gezin van dertien kinderen uit het huwelijk van Cornelis Tilburgs, boer/veehandelaar, en Johanna Kloots. Antonius trouwde met Theodora Scholten (1858-1925) en kreeg zes kinderen (twee meisjes en vier jongens, waarvan twee na het ongeval). Nadat hij eerst aan de bouw van het centraal station in Amsterdam had meegewerkt vestigde hij zich in 1886 in Hilversum, eerst in de Kattesteeg 19 (Koornstraat) en later aan de Hoge Naarderweg 15. Hij werd huisknecht bij L.A. Luykx (1839-1915) aan de 's-Gravelandseweg 74. Deze Luykx was commissionair in assurantiën en vader van de latere

J.F. Hintzen, van 1882 tot 1920 hoofd van de openbare school aan de Schoolstraat. Ooggetuige en verslaggever van het ongeluk. (foto: Gedenkboek Hilversum 1424-1924).

notaris Mr. J.B. Luykx (1877-1950), wonend in villa "Lapershoek". Er is altijd een nauwe relatie gebleven tussen beide families.

Tussen 1886 en 1892 is Antoon als timmerman in dienst getreden bij de gebr. Nieuwenhuijsen, aannemers. Zijn beroep wordt ook wel aangeduid als bouwman en metselaar. Hij was Rooms-Katholiek, een gelovig man en actief in de St. Vitus-kerk als z.g. *suisse*, een niet meer bestaande functie van ordebewaarder in de kerk om de opgeschoten jeugd in toom te houden. Zijn gezag kwam tot uiting in sjerp en staf. Hij was klein van stuk: iets boven 1.50 m. Evenals Kees van Rheenen was hij niet gemakkelijk in de omgang. Toen ze later na het ongeval ruzie kregen, ontlokte dat bij Kees de uitspraak: "Had ik hem maar laten zitten".

Een persoon die ongetwijfeld ook heeft bijgedragen aan de grote publiciteit rond het ongeval,

Dankbetuiging.

Thans zoo ver hersteld, dat ik de Ziekenverpleging kon verlaten, voldoe ik aan den drang mijns harten, door bij deze mijnen warmsten, mijnen diepgevoelden dank te betuigen aan allen, die met zooveel zelfopoffering en inspanning aan mijne redding hebben gearbeid of medegewerkt; aan allen die mijne vrouw tijdens hare beuarde omstandigheden zoo lietdevol bemoedigden en bijstonden; aan allen die zelfs nog na mijne redding voortgingen ons op milde wijze hunne deelneming aan den dag te leggen.

Hoe gaarne zou ik vele namen noemen, maar ik vrees iemand te vergeten en dit zou mij smarten, want aan geheel Hilversum ben ik de grootste erkentelijkheid verschuldigd voor de treffende belangstelling ons zoo algemeen betoond.

God die mij, lieve, goede menschen, op uw gebed in het leven bewaarde, Hij zegene u ruimschoots voor al wat door u voor mij en mijn gezin zoo liefderijk is verricht.

Hilversum, 7 Nov. 1892.

ANTON TILBURGS.

Dankbetuiging van Antonius Tilburgs in de Gooi en Eemlander van 7 november 1892.

maar ook aan de wijze waarop Kees van Rheenen als held werd gepresenteerd is J.F. Hintzen Jzn. Hij is mede hoofdrolspeler, niet zozeer bij het ongeval, alswel bij de maatschappelijke effecten, die het teweeg bracht. Als ooggetuige schreef hij een uitgebreid verslag in De Gooi en Eemlander van 15 oktober 1892. Hij was van

1882 tot zijn overlijden in 1920 hoofd van de openbare school aan de Schoolstraat, waar hij ook woonde. Voordien was hij vanaf 1874 aldaar onderwijzer geweest. Hij was ook actief in het Hilversumse verenigingsleven. Zo was hij oprichter van het "Hilversums Mannenkoor" waar de bekende H.F. en C. Andriessen de respectievelijke directeuren waren.

Tenslotte verdienen nog enkele personen, die letterlijk en figuurlijk "aan de zijlijn" van het ongeval stonden, vermelding. Willem van Wengen Bzn., landbouwer, R.K., geboren en getogen Hilversummer en aldaar kinderloos overleden (1835-1919), eigenaar van de boerderij waar het ongeluk plaats vond, analfabeet. Hij bezat bouwland aan de oostzijde van de Hoge Naarderweg en zou daarmee goed werk verrichten.

Jan en Hendrik Nieuwenhuijsen Bzn. waren resp. aannemer op de Stationstraat 27 en aannemer, timmerman, metselaar en pompenmaker op de Groest 29. Zij waren de werkgevers van Antoon Tilburgs, de uitvoerders van de bouw van "de put", maar ook van b.v. de St. Anna-school. Beiden waren R.K. Zij bezaten veel panden en grond in Hilversum o.a. in de (toen nog niet bestaande) Kerklaan en in het gebied tussen Eikbosserweg en Hortensiastraat. Ook die zullen we later weer tegenkomen. Daar zal tevens duidelijk worden wat de Kerklaan en de Hoge Naarderweg sinds de hierboven beschreven gebeurtenissen met elkaar te maken hebben.

(wordt vervolgd)

Rectificatie

We kregen enkele kritische reacties over de geplaatste foto op pagina 10 van het nummer van EP 91/1 bij het artikel over de heer Montenberg. Ook de heer Montenberg zelf maakte ons attent op de fout en we geven hier zijn redenering:

"De Koninginneweg telde en telt nog altijd de huisnummering vanaf de 's-Gravelandseweg. Mijn kantoor was eerst (1926) nummer 6 en wel de kleinste helft van een villa waarin tijdelijk een school was gevestigd en na 1930 nr. 2a, nog meer richting 's-Gravelandseweg. De gepubliceerde foto is die van het Achterom. De Koninginneweg eindigde wat huisnummering betreft destijds bij de 'klei-

ne' overweg bij de Hoge Laarderweg. Daarna werd het Achterom."

Derhalve, de foto was misplaatst. Excuses. De heer Montenberg wees ons verder op een onjuistheid in het artikel als zouden er op de Hoge Dreuvik Duitse *Madel* geweest zijn. Het waren volgens hem Nederlandse meisjes van de Nederlandse Arbeidsdienst, gekleed in groene mantelpakjes en een baret. Waarvan acte!